

der weten-
Ubbink om
bij Ubbink
hen geheel
het Woord,
t meer her-
kouwer toe
Schriftbe-
van dit iso-
en ons niet
en wij doen
ders is dan
t hoofdstuk
e. Het komt
en, dat Dr
de Gerefor-
een opvat-
e door dat
en zouden
beeld, dat er
wil er niet
ter historie-
goed in, dat
der Heilige
wij gansch
e de dienst-
t, de kruis-
sluiting van

ort negende
neemt voor
aren in het
denis onder
den Satan
geschreven".

enschen dit
kouwer uit-
lachten van
hoe moeilijk
vaarop vele
reeds op de
solieke visie
ook andere
eergave van
illegale Schrift
halologische
andere sy-
en goed ge-
schouwing
raken? —
in dit boek
wavingen van

s heel goed
s, waarmede
En dat zijn
aard! Hij is
reep — met
hischen, der
meningen
wereldbeeld
onjecturaal-

er heeft dit
het Woord
gen gegeven
de ingeving
nmaal moet
nsequenties
in die trouw
aren zagen
van dienst-
al moet ter
egd, dat de
ruik er toen
neeste dank-
en wij van
zing van dit
llen en dat
bij de juiste
Schrift.

en bezwaren
beeld gaarne
meer orde
en we af en
af, of iets
woordt, loopt
ijk ware ge-
in het boek

wer spreekt
u werkelijk
t het motief
d onder één
Althaus niet
feilloosheid
Hermann en
heeft de ver-
ootere over-
ste niet ver-
en dit ligt
nk te zetten
en van Nete-
— het dua-
ondoofbaar
eid Gods?

En voorts — ziet Berkouwer scherp genoeg de gevaren van „aansluiting”? Hij ziet gevaren, maar ziet hij hen scherp genoeg?

Natuurlijk, er is aansluiting. Dat kan trouwens ook niet anders. Als ik met iemand spreek, dan sluit ik mij reeds aan, dan poog ik reeds te bewerkstelligen, dat die iemand mij verstaat. Maar, als ik betrouwbaar wil zijn, dan zal ik mij niet aansluiten zóó, dat ik gemakshalve maar iets van de waarheid afdoe of dat ik dat mededeel in een vorm, die eigenlijk strijdig is met den inhoud van hetgeen ik wil zeggen. Dan zal mijn aansluiten alleen zoo zijn, dat ik mij begrijpelijk wil maken, dan zal ik bijv. tot een ontwikkeld mensch spreken van psychologie en tot een eenvoudig mensch van zielkunde.

Zoo heeft God Zich aangesloten. Maar Berkouwer verdedigt Noordt zij in diens beschouwingen over aansluiten. God zou Zijn volk Israël hebben opgevoed tot een steeds hooger stadium, waarin steeds meer uitgezuiverd wordt, wat niet meer tot de waarachtige Openbaringsreligie behoort. God zou Zich in Zijn welgeving aangesloten hebben aan het zinlijke karakter van Israël, dat Israël gemeen had met de gansche Semietische wereld. Maar is dit niet een ander aansluiten dan het bovengenoemde? Wordt bij de opvatting van Noordt zij het niet mogelijk, dat de Heilige Schrift in eenige zaak gedwaald kan hebben, iets kan bevatten, dat niet waarachtige religie is?

Wij mogen wel zeer dankbaar zijn, dat God Zich aangesloten heeft. God spreekt met ons als een vader of moeder spreekt met de kinderen en Zijn Woord is zeer nabij ons (Deut. 30: 11—15, cf. Rom. 10: 6—8), maar dat Woord is altijd en overal ten volle betrouwbaar, ook al sluit Hij Zich aan en het kon wel eens zijn, dat op de wijze van Noordt zij dit uit het oog verloren werd.

En ten slotte: Dr Berkouwer spreekt zeer uitvoerig over organische inspiratie. Hij voelt het zeer goed, dat aan dat woord organisch groote gevaren verbonden zijn en dat het gebruik van dat woord, in plaats dat het moeilijkheden uit den weg ruimt, moeilijkheden kan scheppen. Maar nu is het zoo jammer, dat hij zijn mening niet precies geeft, wat wij wel onder organische inspiratie moeten verstaan. Eigenlijk spreekt hij er wat om heen. En dat is toch wel zeer betreurenswaardig. Een dergelijk boek ontvangen wij niet elken dag en als we dan zulk een boek ontvangen, worden we over een zeer belangrijk vraagstuk niet ingelicht. Zou het misschien niet beter zijn, als hij zijn mening gegeven had over de vraag, of dat woord gansch en al kon vervallen?

Dr Berkouwer zal mij deze opmerkingen niet ten kwade duiden. Hij zelf, hoewel altijd in zeer hoffelijke vorm, wijst ook ronduit op gevaren en misvattingen. En mijn opmerkingen bedoelen allermint eenig afbreuk te doen aan de schoonheid van dit boek, aan zijn blijvende waarde. Daarvoor spreekt het te mooi naar den Woord Gods. Moge dit boek dan vele lezers vinden en mogen zijn lezers zich gaan onderwerpen of zich meer en meer gaan onderwerpen aan het Woord Gods. De gansche Schrift is het Woord Gods. Neen, dat het Woord Gods Schrift geworden is, is geen moord op het Woord (Miskotte), is zelfs geen vernedering voor het Woord Gods, het toont ons Gods gadelooze ontferming voor Zijn Kerk. Hij wilde, dat Zijn Kerk aller eeuwen gansch betrouwbare openbaring zou hebben van de waarheid omtrent Zich en Zijn werken, een openbaring, die wel niet adaequaat, maar toch overal, in alle zaak, zuiver zijn zou (Schilder, Berkouwer). Hem zij ook daarvoor de lof en wij, die Zijn Woord vlak bij ons hebben, en het spreekt geen dieven taal (Calvijn), laten wij ons aan dat Woord onderwerpen, ook al staan we dan in het isolement der Gereformeerde Schriftbeschouwing.

M. Vr.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Herman Boerhaave.

Baanbreker der Nederlandsche Geneeskunde.

23 September 1738—23 September 1938.

De Vaderlandsche geneeskunde herdacht op 23 September, dat het 200 jaar geleden is dat Boerhaave te Leiden stierf.

Zijn wij door weidscher gaven dan die geneeskunst vergt, vóór alles het land van Rembrandt, voor het minst in de klinieken der beschaafde wereld zijn wij ook het land van Boerhaave.

Geen geneeskundige room overtreft den zijnen. Het nageslacht moge allengs den wetenschappelijke bouw van zijn stelsel ondermijnd, gesloopt hebben, een kern van verdienste van ongewone betekenis bleef.

Boerhaave is een merkteken in de geschiedenis der geneeskunde. Een opstandige tegen wat hij als geneeskundig „dogma” vond; een wekker tot nieuw leven, een baanbreker althans in één richting: het onderzoek aan het ziekbed.

Hippocrates, Galenus, Boerhaave. Aan de voeten

van elk dezer mannen zet ge U neer en ge hoort van den Griek geneeskunst in prille jeugd, maar met belofte en gevoed uit zelfstandige waarneming; ge hoort van den Pergamees, hersteller na verval, wiens geschriften als medische bijbel heel de middeleeuwen door slaafs zullen worden nagevolgd, bij voorkeur over de verkeerde bloedmenging als oorzaak van ziekten; ge hoort van den Hollander, die de kraam van medische verwarring en verdoling na Galenus omverwierp, de krachtige opwekking tot onderzoek, tot critiek als van niemand vóór hem.

Hij verwijst U van de boeken naar het ziekbed. De natuur zal U leeren. Wat Vesalus door zijn lijkopeningen deed om de kennis van de samenstelling van het menschelek lichaam, door zijn proefnemingen op dieren, om de kennis der lichaamsverrichtingen, dat streefde Boerhaave na om de kennis der ziekten door eigen waarneming van den zieken mensch.

In de 16de eeuw aan de beroemde universiteit van Padua, wordt een soort klinisch onderwijs gegeven, maar het bepaalt zich tot waarnemingen van de verschijnselen „van der siecken excrementen”. Bovendien verliep het spoedig. Ruim een eeuw later, kort nadat de illustre school te Utrecht, in 1636 tot den rang van hoogeschool verheven was, begon Willem Verstraeten, of, zooals hij met zijn Latijnschen naam, naar de mode dier dagen, zich liet noemen, Stratenus, aan de studenten onderwijs te geven aan het ziekbed. Maar dat onderwijs, toch al klein in het begin, werd spoedig door nalatigheid verwaarloosd, toen Stratenus als lijfarts „Mooi Heintje” tot voor Den Bosch volgde om hem tegen de ziekte te beveiligen, die mischienen meer dan kruit en lood „het hoofd met witte veeren” in de vochtige legerplaats bedreigden.

Wat Utrecht glippen liet, greep Leiden schielijk op. Niet zonder reden beducht voor de mededinging van de zijde der nieuw gesichte school te Utrecht, stelden curatoren van Leiden alles in het werk om het onderwijs te verbeteren en aan te vullen.

Zij geven in een resolutie als hun gevoels ten kennen: „dat dit exercitium (aan het ziekbed) ten uiterste niet en noodig is voor de studenten” en wenschen dat dezen bij de zieken zullen geoefend worden „soo in de kennis der siekten, derselver oorsaken en tycken, besonderliken die uyt het water en de pols genomen worden”.

Maar noch onder Heurnius, noch onder den beroemden Silvius verkreeg dit onderwijs de plaats, die het voor den aanstaanden geneesheer moet hebben. Boerhaave zou het gronden.

Om de betekenis van Boerhaave te beseffen, moet het algemeene peil der geneeskundige ontwikkeling dier dagen ons voor oogen staan.

Ter school gaande bij theoretiseerende meesters, toonde het gros der medicijnmeesters meer waanwijze zelfoverschatting dan betrouwbare kennis en vaardigheid. Een enkel bevoorrechte naar den geest wist door zelfvorming een hulp voor zijn zieken te worden. Zooals het bij ons was, was het elders met name in Frankrijk. Molière, de meedoogenlooze spotter met „de medicijns” zijner dagen, moge tot zijn spot eerst gedreven zijn, nadat hij bij de medische faculteit vergeefsche heul voor zijn borstkwaal had gezocht, een spot dus door teleurstelling gevoed, onverdiend was zijn satire niet.

En zou Huygens den onwetenden medicijn, die „vuist in 't swerig oog” gegeeseld hebben, indien de onbekwame dokters niet aan de orde van den dag waren geweest?

Aan Boerhaave komt de groote eer toe niet enkel de waarde van praktisch onderricht aan het ziekbed voor den toekomstigen geneesheer te hebben erkend, maar dit onderwijs ook gevormd te hebben tot een model voor geheel Europa.

Toen Boerhaave zich te Leiden als geneesheer vestigde, was hij zes en twintig jaar en toegerust met een ijzersterk gestel. Geboren in een pastorie van Voorhout bij Leiden, raakte hij aan Leiden gehecht.

Onbemiddeld en de eerste zeven jaar zonder veel praktijk, heeft hij een harten tijd doorgemaakt. Door les te geven in wiskunde voorzag hij in zijn onderhoud. Toch sloeg hij een aanzoek om zich in 's Gravenhage te komen vestigen van de hand. Hij bleef te Leiden, dat hem behalve de middelen voor een karig onderhoud, alles gaf wat hij als wetenschappelijk man kon wenschen.

Boerhaave had geduld; wist van volhouden op eigen gekozen pad. Dominee zou hij geworden zijn, terwijl zijn broer voor dokter bestemd was. Het lot maakte den meer dan halfweg-predikant, maakte Herman dokter, en bracht zijn broer Jacob, die medicijnen studeerde, toen Herman theologie volgde, naar het leeraarsambt der Herv. Kerk.

Zelfs als hij op raad van zijn beschermer, den invloedrijken secretaris van curatoren, mr Johan van den Bergh, voor de aanvaarding van een plaats als predikant, zich ernstig op de medicijnen toelegt en daarin doctoreert, dingt hij na zijn proefschrift in de geneeskunde te hebben verdedigd, nog naar de kerkelijke bediening. Verdient het verhaal geloof, dan onthield een „toevallige” gebeurtenis aan Boerhaave tegen zijn wil den kansel en dreef hem den weg op van natuurkundig onder-

zoek en medischen ziekentroost. In een trekschuit reizend, was hij toehoorder van een twistgesprek over Spinoza tusschen twee zijner reisgenooten. Toen Boerhaave, zich hierin mende, vroeg of zij de werken van Spinoza wel gelezen hadden, trok hij aanstonds de aandacht van een ander, die later naar zijn naam navraag deed, hem van Spinozisterij verdenkend. Spoedig werd de jongeman door velen op deze ketterij aangekeken. Het predikambt ontging hem.

Dit ambt stond in de Zeven Provinciën niet open voor een navolger van den grooten Portugeeschen Jood, wiens leerstellingen het Gereformeerde Holland terecht in den ban had gedaan. Van nu af, omstreeks 1694, legt Boerhaave zich onverdeeld op de studie der geneeskunde toe. In 1701 zien wij hem benoemd tot openbaar voorlezer in de geneeskunde. Deze benoeming was voor een groot deel het werk van Van den Bergh, nadat Boerhaave zich verdienstelijk had gemaakt, niet alleen door, tijdelijk toezicht te houden op de universiteitsbibliotheek, maar ook door op verzoek van curatoren de in Engeland aangekochte werken van Isaak Vossius, den zoon van Vondel's vriend met de bestaande lijst te vergelijken en verslag aan curatoren uit te brengen. Schoorvoetend nam Boerhaave de benoeming tot Lector aan. Hij aanvaardde zijn ambt met een rede over Hippocrates. Die rede was een geloofsbelijdenis, opmerkelijk, omdat men den grooten Griek geen waarde meer toekende. Curatoren hoorden de rede tot „singulieren genoegen” aan en bepaalden Boerhaave's jaarwedde op 400 gulden.

Toen Bidloo met Willem III als diens lijfarts naar Engeland overstak, kreeg Boerhaave er de anatomie bij, nadat hij ook eenige demonstraties over chemie voor zijn rekening had genomen. Curatoren deden hem bovendien de belofte, dat hij bij de eerstvoorkomende gelegenheid met het hoogleeraarschap zou worden begiftigd, indien hij zich wilde verbinden mogelijke inkomende beroepen naar elders af te slaan.

Een bewijs, hoezeer de curatoren reeds toen zijn onderwijs, dat studenten van allen kant naar Leiden trok, een aanwinst voor hun hoogeschool achtten. Zij hadden een goeden neus. In een tijd dat de hoogeschoolen elkander de leerkrachten betwistten, zooals de steden der middeleeuwen elkander de leerkrachten betwistten, zooals de steden der middeleeuwen elkander haar kerktorens benijdden, kon zulk een beroep niet lang uitblijven. Groningen begeerde hem weldra voor haar onderwijs. Boerhaave bedankte. Toen Hulton stierf, werd Boerhaave professor ordinarius, zoowel in de geneeskunde als in de botanie. Later droeg men hem het onderwijs in de praktijk aan het ziekbed op, en alsof zijn werk nog niet genoeg was, tenslotte ook de scheikunde. En gelijk met zijn taak groeide zijn roem, als onderwijzer zoowel als geneesheer. Dagelijks raadpleegden hem een dertig tot veertig patiënten uit alle oorden, tot ver buiten de grenzen.

Hij voert een uitgebreide briefwisseling met vroegere leerlingen en met bekende vakgenooten, die zijn raad inwinnen voor hooggeplaatste zieken. In de plantkunde wint zijn naam niet minder bekendheid, vooral door zijn aanhoudende zorgen voor den hortus, den kruidtuin, die de heeren Staten reeds kort na de stichting der hoogeschool in 1575 hadden laten aanleggen. Boerhaave, 's morgens reeds zeer vroeg op klompen in den hortus, steelt het hart van Haller, zijn later beroemd geworden leerling. Het beeld van den vereerden leermeester in een omgeving, geschikt om diens beminlijke karakter-eigenschappen in het volle licht te plaatsen, brengt Haller er toe zijn indrukken vol bewondering op schrift te stellen. Die groote belangstelling door de natuur toonde Boerhaave, behalve in zorg voor den plantentuin, ook door zijn verzameling koralen en zeldzame versleeningen en vreemde dieren. En niet het minst door zijn uitgave, met opoffering van eigen middelen, van de nagelaten geschriften van Jan Swammerdam, wiens levenswerk hij daardoor aan de vergetelheid ontrukte.

Hoe stond Boerhaave tegenover de geneeskunde van zijn dagen?

De Alchemie had de scheikunde gebaat. Geen wonder dat velen met scheikundige verbindingen de plantaardige middelen aanvulden en aldus den artsenschat verrijken; dat eindelijk ook scheikundige verklaringen werden beproefd voor de verrichtingen der organen. Boerhaave ging die richting niet uit.

Hij vertegenwoordigde de mechanische richting, die eveneens in de 18de eeuw aanhangers had! Al heeft zijn scheikundig inzicht hem voor eenzijdigheid behoed, zijn theorie der geneeskunde steunde nochtans op mechanica en mathesis.

Tusschen beide richtingen waarin zijn denken geschoold was, moet het wel eens gewankeld hebben. En ik denk weer aan de anecdote van de trekschuit en Spinoza. Zouden we recht hebben uit die anecdote wat meer te halen dan zij oogen-schijnlijk beteekent? Boerhaave's verklaringen van de levensverrichtingen verraadt denzelfden wiskundigen opbouw als Spinoza's wijsgeerig systeem.

Boerhaave's verdienste ligt niet in wat hij leerde. Nagenoeg niets daarvan heeft nog waarde. Van hem geldt wat van den grooten Griek, met wien

hij zich verwant voelde, moet worden getuigd; niet wat hij leerde, maar hoe hij leerde bepaalt zijn beteekenis in den ontwikkelingsgang der geneeskunde. Hij heeft den verlammenenden invloed gekend der wanbegrippen van zijn tijd, zich schrap gezet tegen den stroom van verdichtelen, die den voortgang der wetenschap belemmerden, en onder den warwinkel na Hippocrates opruiming gehouden. Dat is zijn roem, dat hij in alle tijden voor het ziekenonderzoek den weg wees. Onze inzichten zijn gewijzigd, onze kennis nam breder vlucht; uitgebreide onderzoekingen op elk gebied der geneeskunde leidden tot andere; de een voor, de ander na. Natuurkunde, scheikunde gaven ons omstrijd nieuwe vindingen en hulpmiddelen in de hand. Zijn wijze van werken, van waarnemen blijft een voorbeeld. Geen werktuigkunde, geen wiskundige verklaring reikt toe voor de verrichtingen van ons lichaam. Dat lichaam is geen machine en zijn inrichting niet eenvoudig.

Hoe verder wij komen hoe samengestelder de dingen zich aan ons voordoen.

Boerhaave zelf zou zijn spreuk herzien en het „simplex sigillum veri“ (Eenvoud is het kenmerk van het ware) allicht willen vervangen door wat Izoulet ergens in zijn „Cité moderne“ zegt: „Rien n'est simple, tout est composé“ (Niets is eenvoudig, alles is samengesteld).

Hooren wij tenslotte nog een buitenlander, den hoogleraar Turner, op het derde eeuwfeest van Edinburgh's Universiteit in 1884:

„Zoo groot was de invloed van het land van Boerhaave, zoo groot was de invloed van ons aller moeder in de geneeskunde, dat alle bepalingen die in Leiden voor examens en promoties golden, bijna zonder wijziging naar Edinburgh werden overgebracht, en dat Boerhaave's Aphorismen en Institutiones gedurende meer dan een eeuw de eenige, de ware leer en handboeken waren.“

Het land van Boerhaave, zeggen we nog eenmaal met rechtmatigen trots den buitenlander na.

Voor de geheele beschaafde wereld ontleenen wij onzen besten naam aan den molenaarszoon van Leiden, en zijn wij het land van Rembrandt.

Voor de geneeskundigen van alle landen gaf de predikantszoon van Voorhout ons een adeelsbrief en maakte ons tot het land van Boerhaave.

Amsterdam.

J. H. KRUIZINGA.

Prof. Dr. H. H. Kuyper over het karakter en de bevoegdheid der meerdere vergaderingen.

III.

In het volgende Nummer (dat van 1 Juni 1919) bespreekt Prof. K. deze zaak opnieuw. Hij doet het dan onder het zeer sprekende opschrift:

de autonomie der plaatselijke Kerk.

Eenigszins bevreemdend was, dat in meer dan één kerkelijk orgaan bij de bespreking van hetgeen op Walcheren zich afspeelde, de voorstelling werd gegeven, alsof een Kerkeraad (behoudens dan het recht van appel op een meerdere vergadering) verplicht zou wezen, wanneer een meerdere vergadering een censuur uitsprak over een zijner ambtsdragers, dit besluit uit te voeren, ook al zou de Kerkeraad dit besluit onjuist en onwettig achten.

Het geldt hier een zoo diep ingrijpend beginsel, dat heel ons Gereformeerd kerkrecht beheerscht, dat we niet ernstig genoeg tegen deze voorstelling kunnen opkomen.

In het meesterlijke werk van Jhr Mr A. F. de Savornin Lohman en Dr F. L. Rutgers: De rechtsbevoegdheid onzer plaatselijke Kerken (tweede druk 1887), wordt met nadruk opgekommen tegen de voorstelling door de voorstanders der Synodale hiërarchie gegeven, alsof een classis bevoegd zou wezen in eenige gemeente het initiatief te nemen tot kerkelijke censuur, eigener beweging besluiten kon een gemeentelid of ambtsdragers te censureren en dan den Kerkeraad kan opleggen dat vonnis ten uitvoer te brengen (blz. 31, noot 2).

Tegen deze hiërarchische opvatting van de macht der meerdere vergaderingen wordt dan met klem van redenen aan het Gereformeerde kerkrecht, zooals dit en door de beste canonici is geleerd en uit de praktijk onzer vroegere kerken blijkt, aangetoond:

1e. dat het recht tot initiatief bij zulk een kerkelijke censuur niet bij de meerdere vergadering behoort, maar bij den Kerkeraad. Het is de Kerkeraad, die de potestas jurisdictionis, d.w.z. de kerkelijke macht om censuur te oefenen, ontvangen heeft en die dus in de eerste plaats te oordeelen heeft, of er reden is om zulk een censuur te oefenen. Wel bepaalt onze Kerkenorde, dat bij de uitoefening van deze macht de Kerkeraad in bepaalde gevallen gehouden is het advies van Classis te vragen (bijv. voor men tot excommunicatie van een lidmaat overgaat) en evenzoo, dat die Kerkeraad niet zonder de goedkeuring van de Classis een predikant mag afzetten. Maar al is de uitoefening van deze censuur macht in genoemde gevallen beperkt geworden door het Kerkverband, daaruit kan en mag toch niet worden afgeleid, dat een meerdere vergadering, zonder dat de Kerkeraad er in gekend is, zulk een censuur zou mogen uitspreken. Een dergelijke macht komt aan de meerdere vergaderingen niet toe.

2e. dat zelfs dan, wanneer een Classis of Synode,

niet ter eerste instantie, maar wettiglijk (d.w.z. nadat de zaak eerst in den Kerkeraad behandeld was) censuurde en de uitvoering aan een Kerkeraad opdroeg, deze nog altijd bezwaar kan maken en niet gedwongen kan worden gelijk b.v. gebleken is bij de excommunicatie van Caspar Coolhaes in den aanvang der 17e eeuw, die den Amsterdamschen Kerkeraad, ondanks de opdracht eener Synode, nooit heeft willen effectueeren (blz. 32).

Formeel kan er dus geen het minste bezwaar tegen gemaakt worden, dat de Kerkeraad van Middelburg weigerde het besluit van de classis uit te voeren. Wel wordt in Art. 31 onzer Kerkenorde bepaald, dat hetgeen door de meeste stemmen goed gevonden is in de meerdere vergaderingen, voor vast en bindend zal gehouden worden, maar er wordt aan toegevoegd: tenzij dan dat het bewezen worde te strijden tegen Gods Woord of tegen de Artikelen in die Generale Synode besloten.

Nu kan er wel geen de minste twijfel over bestaan, dat het besluit van de Classis Walcheren, hoe goed dit ook bedoeld was, toch op niet onbedenklijke wijze ingreep in het recht der plaatselijke Kerk, om in eerste instantie over haar Dienaren te oordeelen. En dat de Kerkeraad niet geroepen is blindelings zulk een besluit op te volgen, vooral wanneer hij van oordeel is, dat dit besluit in strijd is met de Artikelen van de onder ons geldende Kerkenorde, spreekt wel vanzelf. Het is ons dan ook niet duidelijk, hoe degenen, die over deze zaak schreven, eenzijdig het besluit van de classis als in strijd met onze Kerkenorde kunnen wraken en toch tegelijk kunnen oordeelen, dat de Kerkeraad dit besluit wel ten uitvoer had moeten brengen.

Niet om over de quaestie zelf een oordeel uit te spreken, maar wel om de beginselen van ons Gereformeerd kerkrecht te handhaven, meenden we deze opmerking te moeten maken.

Alleen voegen we hieraan toe, om elk misverstand te voorkomen, dat een Kerkeraad, die aldus weigert een besluit der classis uit te voeren, dan ook geroepen is te bewijzen, dat dit besluit niet wettig is. Dat bewijs moet eerst aan de classis zelf geleverd om haar te bewegen van dit besluit terug te komen, en wanneer dat niet helpt, moet geappelleerd worden op de Particuliere en desnoods op de Generale Synode. Dat is de geordende weg, wil men een breuke in het kerkverband voorkomen.

De Commissie van Rapporteurs, die de Synode van Leeuwarden moest voorlichten over deze aangelegenheid was van dezelfde meening. We lezen in haar rapport o.m.: „Zonder eenigen twijfel is de plaatselijke kerk krachtens het kerkverband gehouden zich aan de besluiten der meerdere vergadering te onderwerpen, maar natuurlijk alleen voor zoover deze besluiten met de K.O. zelf niet in strijd zijn. Wanneer een besluit der meerdere vergadering zoo rechtstreeks tegen de K.O. ingaat als het bedoelde besluit der Classis Middelburg, kan geen Kerkeraad verplicht worden zich daaraan bij voorbaat te onderwerpen. Alleen is zulk een Kerkeraad gehouden van het besluit der Classis bij de Part. Synode in beroep te gaan, gelijk dan ook de Kerkeraad van M. ten slotte heeft gedaan; maar tot onderwerping aan zulk een besluit is hij zeker niet verplicht.“ Acta; p. 113/114.

In het conflict, dat nu ontstaan was tusschen den Kerkeraad van Middelburg en de classis Middelburg beriep de eerste zich op de Particuliere Synode van Zeeland. Deze, vergaderend 18 en 19 Juni 1919 te Vlissingen, verklaarde, dat het classicale schorsingsbesluit onwettig was, maar gaf als haar oordeel ook dit, dat Ds Netelenbos en de Kerkeraad zich toch aan dat onwettige besluit hadden behooren te onderwerpen, zij het ook onder protest.

Op dit vreemde besluit der Synode reageert Prof. Kuyper in „De Heraut“ van 29 Juni 1919 als volgt. Hij neemt eerst den tekst der besluiten letterlijk over en schrijft dan:

Zooals men ziet, is ook de Provinciale Synode van oordeel geweest, dat de Classis Middelburg formeel niet juist heeft gehandeld en heeft zij daarom bij de Classis er op aangedrongen om haar besluit terug te komen. Bevreemdend is het alleen, dat de Provinciale Synode desniettemin van oordeel was, dat Ds Netelenbos en de Kerkeraad van Middelburg toch verplicht waren geweest zich aan dat besluit der Classis te onderwerpen, hoewel zij tegen dat besluit zeer ernstige bezwaren had en zelfs nog verder gaat en verklaart, dat het schorsingsbesluit voor den Kerkeraad en Ds Netelenbos geldig blijft, totdat de Classis het zal hebben teruggenomen. Gesteld dus, dat de Classis bij haar besluit bleef volhouden (bedoeld is ongetwijfeld: volharden — C. V.), dan zou de Kerkeraad gehouden zijn, dit besluit uit te voeren, niettegenstaande de Prov. Synode dit besluit op formele gronden onjuist heeft verklaard. Het recht van appel op een meerdere vergadering zou zoodoende geheel waardeloos worden. De Synode heeft blijkbaar vergeten, dat volgens Art. XXXVI onzer Kerkenorde de particuliere Synode hetzelfde zeggenschap heeft over de Classis als de Classis over den Kerkeraad. Een Classis, die zelf aan de besluiten der Particuliere Synode zich niet onderwerpen zou, kan moeilijk eischen, dat de Kerkeraad zich wel onderwerpen zou aan hare besluiten. Er schuilt hier een hiërarchisch addertje onder het gras, waarigen we, hoe zeer het ons leed doet, moeten protesteeren.

Naderhand is Ds Netelenbos — nadat een Commissie, die benoemd was om met Ds N. over de aanhangige kwesties te spreken, geoordeeld had, dat hij gevoels voorstand in strijd met Art. 4 en 5 der Ned. Gel. bel. — door den Kerkeraad van Middelburg, geassisteerd door dien van de genabuurde Kerk van St. Laurens, geschorst. Dit von-

nis werd daarna door de Classis bevestigd. En eindelijk, toen hij niet wilde herroepen, heeft de Classis met medewerking van Deputaten naar Art. 11 K.O. hem afgezet.

Prof. Kuyper schijnt door zijn kritiek op de kerkrechtelijke feiten in de procedure verdacht te zijn geworden van het voor Ds Netelenbos te hebben willen opnemen, met name voor diens optreden en voor diens eigenaardige opvattingen.

In „De Heraut“ van 4 Januari 1920 verdedigt Prof. Kuyper zich tegen dit vermoeden. Na de feiten genoemd te hebben, die van het tegendeel getuigen, schrijft Prof. Kuyper nog dit:

Waarop we alleen critiek hebben geöfend is de wijze waarop de procedure gevoerd werd en die ons voorkwam niet juist te zijn.

Gold het hier nu alleen enkele kerkrechtelijke informaliteiten, zoo zouden we het zwijgen er hebben toegeedaan. Maar dit was niet zoo. Er waren hier rechts beginselen in het spel, die niet straffeloos mogen geschonden worden.

En het was ons niet om den persoon van Ds Netelenbos, maar om het recht te doen.

Zelfs in de wereld nu geldt de regel, dat men, ook waar het den grootsten misdadiger gold, toch het recht moet handhaven. En de Kerk van Christus heeft wel dubbel toe te zien, dat in haar rechtspraak zelfs de schijn niet ontstaan kan, alsof het recht niet geëerbiedigd zou worden.

Daarbij komt, dat de rechtsquaestie niet alleen Ds Netelenbos raakt, maar al onze predikanten. Indien in een dergelijke procedure, die met afzetting uit het ambt eindigt, geen zekerheid bestaat, dat het recht stipt is gehandhaafd, dan kan niet meer gezegd worden, dat er rechtszekerheid voor onze predikanten bestaat.

H.

C. V.

„Drie houdingen“.

Dhr C. G. Ottevanger schrijft in „Geref. Kerkbode van Mussel“:

Vroeger hebben Redactie en onderget. geschreven over de „beroering in onze Kerken“. Over de „dreigende deformatie“ van Prof. Hepp, en over de voortgaande reformatie, die wij zagen: We hebben getracht, en in art. in dit blad en op een openbare vergadering van onze Mannen- en Vrouwenvereniging een overzicht te geven van, en inzicht te verkrijgen in hetgeen in onze Kerken gaande was.

Daarna hebben we over deze zaken meest 't stilzwijgen bewaard. Omdat de algemeene toestand weinig veranderde. Omdat de strijd meest ging over afgeleide kwesties, en de plaatsruimte in ons blad niet gedoopte deze — wat toch voor recht begrip zou noodig zijn — ieder afzonderlijk breedvoerig toe te lichten.

Ook in de strijdwijze is geen verandering te bespeuren. Of 't moest zijn, dat ze van de zijde van Prof. Hepp en enkelen zijner medestanders tot nog lager peil is gedaald.

Wat het meeste ergert is de zeer hoogmoedige en farizeeische houding, welke steeds door Prof. Hepp wordt aangenomen. En welke dan gecamoufleerd (= verhuuld) wordt door een zeer vaderlijken en genadigen toon. Schijnbaar toegevend als van een wetenden vader tegen onkundige, onmondige kinderen. 't Welk dan nog door enkele volgelingen door dik en dun wordt verdedigd.

„Credo“ levert vele voorbeelden, „De Reformatie“ de bewijzen hiervan.

Steeds weer beschuldigingen van afwijking der Gereformeerde lijn — geen notitie nemen van de gegeven verdediging. Meest, z.g.n., om „niet persoonlijk“ te worden, geen noemen van namen, — toch zoo, dat ieder, die enigszins „bij“ is, direct de personen kent.

Geen polemiek — maar gedurig wél, als de Prof. meent de vingers er tusschen te kunnen krijgen. Onjuiste en verwrongen voorstellingen van 't geschrevene — geen verbetering als de onjuistheid wordt aangetoond. Oude theologen worden aangehaald en citaten gegeven, als ze voor eigen standpunt gunstig lijken — als hier breedvoerig met weerleggende citaten op wordt ingegaan, heet dit „geleerdheidsvertoon“. Ruime uitstalling van goedheid en zachtheid — maar te wreeder wonden de afgeschoten pijlen.

Op één punt is gelukkig verandering te constateeren: uit de kerkelijke pers blijkt duidelijk, dat bij velen een kentering in de beoordeeling is gekomen. En hierin meer rechtvaardigheid en waarheid wordt betracht. Om zoo den werkelijken vrede te dienen. Tot onzen spijt kunnen we dat nog niet zeggen van de leiding van onzen Gereformeerden Jongelingsbond. Terwijl dit toch voor de vorming en voorbereiding onzer jongelingen zeer noodig was. En verkeerde voorlichting voor de verhoudingen in de toekomst zoo funest kan werken.

In één der laatste nummers van het „Geref. Jongelingsblad“ wordt de nieuwe leiddraad voor Vaderlandsche Geschiedenis besproken.

En dan wordt gezegd, wat die leiddraad als de taak der vereenigingen noemt.

Aldus: „Drie houdingen zijn hier mogelijk.

a. Met Kuyper zijn we compleet, hij heeft uitgemakt, hoe het is en behoort te zijn. Wij moeten exerceeren en repetereen.

Dat is de houding van LUIE MENSCHEN.

b. Kuyper wist het ook niet altijd. Hij is met zichzelf in tegenspraak enz. Wij moeten zijn werk van steeds meer critische noten voorzien.

Dat is de houding van EIGENWIJZE MENSCHEN. c. Kuyper's werk is een eisen, maar ook een program. Wij moeten bouwen en veroveren, wij moeten zijn werk leeren kennen.

Dat is de houding van LUIE MENSCHEN.

Ik stel, als in verschillend lang in onze in de Leidse gewoest, en w het spoor van meen, ook e

En daarom. Blad en zelfs aangenomen.

Want we be tie en na al c makingen, ni worden. Dat z matie“, en Ecclesia“.

Ze worden die zijde een twijfelen, da waarop Prof. getuist. Hij dan o.a.:

„Zoo“ wort prachtige kwhier v de Vaderland wijder strekk progressief G moet.“

Vergelijk n mer van „Co onder de schrijft.“

„Weer wot en nu nog st te zetten, aan aan Schrift e Synode behr evenals voor

gehouden en kwikklijk e thans, zij h Wie zich be houden, wot officiël rela genade van spoor van zi richting, zie

„Veel zal i geen vreem Wij zegge Hier is we Een voorbee opnoemen.“

„Dit prog zeker! De be Met „dit pr WELK Pl leiddraad z ook een PH zoo ware! D ZIJN!“

Maar, Pro aanhaalden gram van ' „De Refom DAARAAN Gereformeer noemt Prof, dat „uitnen TEGENSTE

Maar — di En, ze BES We laten van „Geref (mits goed h. wordt str

„Kuyper“ deeling mo tijd!“ — N „Hij is m oordeeling zelf in tegel

„Wij moe noten voorz „NOOIT m men dat v vragen ger wat betéel stelling? W

De gesch wel duidel MAAKT, or schen meer niet — ze GEEN „GE

Men wor 't is feitelij menschen er tegen. L van „De Re brengen!“

't is wee — Als var wordt uitge FORMEER een mistel

We hope kweekscho Maar — e „program“ onzen jong geleerd wo

Want — meerde eel

We hebbe staande uit t king er van schouders of